

Herman Moers en Günter Seuren. Nieuwe namen in de Duitse Roman

Ward Ruyslinck over: Hermann Moers, *Liebesläufe*
en Günter Seuren, *Das Gatter*.

In: *De Periscoop*, oktober 1964.

De Keulse uitgeverij Kiepenheuer en Witsch, die onlangs Bölls *Ansichten eines Clowns* in het licht gaf, heeft nu maar liefst twee romandebuten tegelijk aan de haak gekregen. In het najaar 1963 werd *Liebesläufe* van Hermann Moers van stapel gelaten, een werk dat de toets van de Duitse kritiek behoorlijk doorstond en inmiddels aan een tweede druk toe is, en zo pas verscheen *Das Gatter* van Günther Seuren.

Moers en Seuren zijn voor het Duitse publiek geen volslagen onbekenden. De eerste kwam reeds eerder met toneelwerk en hoorspelen voor het voetlicht – in 1961 viel hem zelfs de Gerhart-Hauptmannprijs te beurt voor zijn toneelstuk *Zur Zeit der Distelblüten* – en Seuren gaf blijken van talent in zijn dichtbundel *Winterklavier für Hunde* en in de novelle *Ich bringe Dreck ins Haus*. Tot nog toe lukte het hun niet, zich ook buiten de grenzen te doen opmerken., maar het zou me niet verwonderen als ze nu na *Liebesläufe* (letterlijk *Liefdes-lopen*, of in een vrijere vertaling: *Liefdesavonturen*) en *Das Gatter (Het Wildpark)*, daartoe niet de nodige wind in de zeilen kregen.

Beide romans hebben, hoe verschillend ook in conceptie en literaire verwoording, alvast één gemene deler : de eenzame strijd die de respectievelijke hoofdfiguren (en auteurs?) voeren tegen de burgerlijke taboes. In die zin mag men van geëngageerd proza spreken.

Hanna Jens-Kelsky, de hoofdfiguur van *Liebesläufe*, is een cynisch, gekneusd dametje, dat zich in haar echtelijk leven te kort gedaan voelt, voortdurend met haar man, haar omgeving en haar eigen gefrustreerde gevoelens in de knoop zit en uiteindelijk de persoonlijke vrijheid verkiest boven het enge, mufte samenleven met iemand als Jens, die ons wordt voorgesteld als een mannetje-van-niks, een zielige, huisbakken mislukkeling. De verovering van die persoonlijke vrijheid is meteen de aanloop tot een reeks liefdesverhoudingen, omtrent de bijzonderheden waarvan wij door een vaak geestige, vaak ordinaire, maar altijd wrange Hanna uitvoerig worden ingelicht. Het cynisme, waarmee de bedlegerige vrouwelijke ik-persoon haar zuster Mila het verhaal doet van haar bewogen en gevarieerd liefdesleven, staat ten andere aan de sleutel van geheel het werk. Als minnaars passeren achtereenvolgens de revue : de bejaarde Richard Brinkmann, groothandelaar in glas en Hanna's 'Liebesprofessor', Norbert, die maar acht vingers heeft en een compensatie voor het verlies van beide duimen zoekt in de liefdesroes en de alcoholische roes; de elektricien Peter Ziskoven, een gezonde, krachtige, boerse kerel zonder complexen, het dierlijke type; de befaamde filmacteur Frank Thompson, een ijdel heerschap met wie het niet tot een werkelijke verhouding komt, evenmin als met de jonge beeldhouwer Dirk Jöhnson. De amoureuze hekkensluiter wordt Herr Doktor Hackenberg, hoofd van de exportafdeling van een plasticfabriek, waar Hanna zich in korte tijd heeft opgewerkt van typiste tot secretaresse. Rudi Hackenberg blijkt, bij nadere kennismaking, 'ein glänzender Gesellschafter' te zijn. Zo briljant is hij zelfs in de omgang, dat Hanna na enige tijd een kind van hem verwacht. Zij is daar absoluut niet op gesteld en

Rudi nog veel minder. Een poging om zich ervan af te maken eindigt in het hospitaal, vanwaar zij, na de nodige ingreep, voor verder herstel naar huis wordt getransporteerd. Thuis wordt zij opgepast door haar zuster Mila, en daar zitten we dus weer bij het begin van het boek. Het is inderdaad een gesloten verhaal dat Moers geschreven heeft, met een aanhef en een slot die op elkaar ingrijpen.

Tot een originele, indrukwekkende of sprankelende roman is *Liebesläufe* niet uitgegroeid. Creatieve vondsten komen er niet in voor en naar een diep aangrijpende bladzijde zal men vruchteloos zoeken. Dit is geen fascinerend proza vol verrassende situaties, typering en dialogen, zoals men die aantreft bij Wolfgang Koeppen en Günther Grass. *Liebesläufe* is een realistische roman met satirische inslag (in de satire toont de auteur zich weldegelijk van zijn sterkste zijde). De grootste verdienste van Moers ligt waarschijnlijk hierin, dat hij de grenzen van zijn mogelijkheden als prozaschrijver heeft erkend en gerespecteerd. Zo heeft het bewustzijn van zijn beperkt inventief vermogen hem klaarblijkelijk behoed voor dramatische situaties (alhoewel de stof zich uiteraard daartoe leende), tot vals sentiment of abstract-wijsgerige uitweidingen. Waar hij zich wel tot zulke zijpasjes liet verleiden, doet zijn schriftuur geforceerd aan, zoals bijvoorbeeld in het metafysische toespraakje van de met Norbert bevriende fotograaf Ludwig, of zoals in de erotische allegorieën, waarmee Moers Hanna's liefdesvervoeringen pleegt te omschrijven. Deze allegorieën vallen overigens ook om psychologische redenen uit de toon. Als lezer kan men zich namelijk Hanna Kelsky, die in de grond een vulgair wezentje is en zich niet zelden bedient van een ongekuist vocabulaire, moeilijk associëren met de hooggestemde, lyrische taal die zij gebruikt ter beschrijving van haar extatische liefdesmomenten. Al bij al is Hanna Kelsky een onvergetelijk romankarakter, dat mij herhaaldelijk heeft doen denken aan Nella Bach, die andere onvergetelijke vrouwenfiguur uit Bölls roman *Haus ohne Hüter*.

Persoonlijk heeft Seurens roman *Das Gatter* mij het sterkst geboeid. Als literaire schepping is het veel overtuigender, veel authentieker. Seuren heeft een levendige, oorspronkelijke verbeelding, een scherp zintuiglijk waarnemingsvermogen en een sobere, directe schriftuur zonder overbodige fiorituren, wat een handig gebruik van het juiste, atmosferische detail niet uitsluit. Dankzij deze kwaliteiten is Seuren erin geslaagd een roman te schrijven, die Martin Walser, auteur van *Ehen in Philippsburg* en *Halbzeit*, hem zou kunnen benijden en die naar mijn gevoel beslist van grotere betekenis is dan het spectaculaire proza van de jongste literaire revelatie, de 22-jarige Gisela Elsner. Het *wildpark* is blijkbaar een symbool van de burgerlijke samenleving met haar ethische imperatieven, haar voorschriften en taboes – samenleving waarin Seurens jonge held zich als het opgejaagde wild voelt. Evenals Hanna Kelsky verlangt deze jongeman ernaar, zich te bevrijden van de morele dwang, die hem wordt opgelegd door de maatschappelijke conventies. Ook hij zit voor een behoorlijk deel met de seksuele problematiek in de knoop. Maar waar de heldin van Moers' roman voor deze dwang vluchtte in de zinnelijke roes, in de 'Lebensbejahung', vlucht hij in de irrealiteit, in de herinnering van zijn jeugd. Een bewust herbeleven van deze herinneringen, van waaruit hij een nieuw ethisch grondpatroon hoopt te kunnen reconstrueren leert hem ondertussen, dat ook hier barrières zijn die samenvallen met de grenzen van *het wildpark* waarin hij als volwassene leeft.

Belangrijk voor de ideële achtergrond van *Das Gatter* is de toelichting, die Seuren zelf bij zijn roman gaf:

‘Deze roman behandelt de samenzwering van twee jongemannen, beiden 28 jaar oud – samenzwering die zich niet uit onder de vorm van opstandigheid, maar van een agressief afscheid van hun jeugdervaringen – indrukken en traumata. Zij werpen versleten waarden overboord, die heel even nagalmen en nog slechts door het gedruis van hun val een uitdaging laten horen aan het adres van de wereld der verstarde voorvaderlijke gebruiken. Zij maken een inventaris op zonder meer, en daar komen geen gemoedsbewegingen als toorn of gelatenheid aan te pas. De achtentwintig jarigen in deze roman wensen zich niet superieur voor te doen; hun reacties wijzen af en toe op voorgewende gelatenheid, hun gesprekken bewegen zich rond een geneutraliseerde kern. Zij ondervinden, dat zij een waardeloos gevecht begonnen zijn – waardeloos, omdat hun verzet doodloopt op de overmacht van *het wildpark*. De ene jongeman gaat in zijn zucht naar zelfbevestiging te ver, de andere vlucht in de vage verwezenlijking van een jeugddroom. Beider pogingen zijn slagen in de lucht : het enige effect dat ze ermee sorteren is het gevoel, dat zij, alvorens te capituleren, een tijdlang hebben standgehouden tegen de voorwaarden !’

Deze commentaar uit de eerste hand bevestigt de indruk die men na lezing van het boek overhoudt : *Das Gatter* is geworden wat het wilde zijn – een openhartige generatiegetuigenis, zonder de poeha, de tabula-rasa-aanstellerigheid en de opgeschroefde conclusies die de meeste andere (onrijpe) getuigenissen van dat soort kenmerken.

Noot van de redactie van *De Periscoop*:

W. Ruyslinck bespreekt uitvoerig het boek van Moers tijdens de avonduitzending van de BRT van 25-11-1964, en op 24-2-1965 het werk van Seuren.